

1

2

3

4

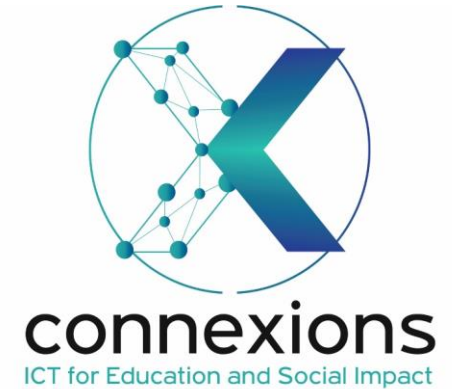
5

Модул 2

Дигитални вештини
за подобрување на
земјоделскиот бизнис

Партнери

Wissenschaftsinitiative
Niederösterreich

Science Initiative Lower Austria

Модули

1. Вовед во дигитализација во земјоделството

2. Дигитални вештини за подобрување на земјоделскиот бизнис

3. Управување со земјоделскиот бизнис во дигиталното стопанство

4. Создавање економски синџир на вредности во земјоделството со употреба на дигитални технологии

5. Финансирање на дигиталната трансформација на земјоделскиот бизнис

Дали ви се познати
можностите на
десктоп и мобилните
алатки и апликации?

Можете ли да ги
изберете вистинските
апликации и алатки за
комуникација со
вашите партнери?

Умеете ли да
пребарувате
информации на
мрежата (Интернет)?

Свесни ли сте за
потребата од
безбедност и
приватност на
податоците на
интернет?

Запознаени ли сте со
достапната технологија
за дигитално
земјоделство?

Цели на изучувањето на Модул 2

Со завршувањето на овој модул:

- ✓ ќе стекнете знаење за различните типови дигитални уреди и важноста од нивна заштита со преземање заштитни мерки
- ✓ ќе умеете да пребарувате информации на Интернет и да ги прелистувате истите на безбеден начин
- ✓ ќе умеете да ги разликувате личните податоци и ќе ги разберете концептите на безбедност и приватност
- ✓ ќе можете да ги унапредите вештините за соработка преку дигитални технологии и да испраќате/примате е-пошта
- ✓ ќе се запознаете со терминот 'Напредни дигитални вештини за земјоделци' и ќе знаете како да најдете онлајн курсеви за дигитално земјоделство

Дел 1

Дигитални компетенции и вештини

Цели

По завршувањето на овој дел,

- ✓ ќе имате разбирање и објаснување на концептот на дигитална компетентност,
- ✓ ќе бидете свесни за петте (5) области на дигитални компетенции
- ✓ ќе разберете кои дигитални вештини им се потребни на фармерите

Дигитална трансформација

Новите **информатички и комуникациски технологии** (ИКТ), базирани главно на интернет (Web 2.0) и мобилните технологии, го изменија пејзажот на секојдневието и професионалниот живот.

Сите аспекти од животот се во процес на **дигитална трансформација**.

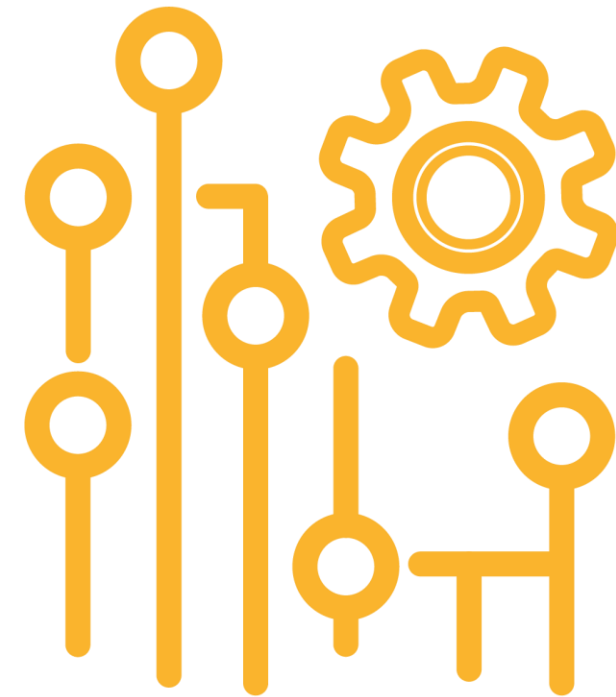
За да бидете активни во дигиталното опкружување, покрај дигиталните уреди, опрема и инфраструктура, потребни ви се и **дигитални компетенции**, т.е. способност за ефикасно користење и искористување на дигиталната средина.

Кој има потреба од дигитални вештини?

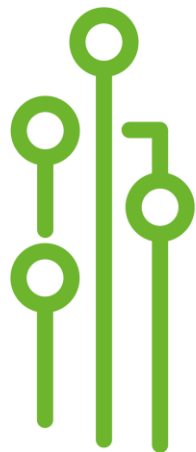
Дигитално компетентен, т.е. способен да извршува задачи во едно дигитално опкружување, или со други зборови да биде наоружан со **дигитални вештини** – треба да биде **секој**.

Дигиталните вештини се применуваат во:

- **Секојдневниот живот:** за комуникација со членовите од семејството и со пријателите, за пребарување важни информации, вршење трансакции на интернет, учење онлајн, итн.
- **Професионалниот домен:** за комуницирање со колегите, деловните партнери и клиентите на формален и неформален начин, за пребарување информации, деловни онлајн трансакции, итн.
- **Граѓанскиот живот:** за комуницирање со државните служби преку интернет, итн.

Дигитална компетентност

„Дигиталната компетентност подразбира сигурно, критичко и одговорно користење и ангажирање со дигитални технологии за учење, на работа и за учество во општеството. Вклучува информациска и податочна писменост, комуникација и соработка, медиумска писменост, креирање дигитални содржини (вклучувајќи и програмирање), безбедност (вклучително и дигитална добросостојба и вештини за кибернетичка безбедност), прашања за интелектуалната сопственост, решавање проблеми и критичко размислување.“

[Препорака на Советот за клучни компетенции за доживотно учење](#), 22 мај 2018 г., ST 9009 2018 INIT.

- **Компетенциите се комбинација од знаења, вештини и ставови** – со други зборови, составени се од концепти и факти (т.е. знаење), описи на вештини (на пр. способноста за спроведување процеси) и ставови (на пр. склоност, менталитет за дејствување).
- Клучните компетенции се развиваат во текот на целиот живот.

Области на дигитални компетенции (1)

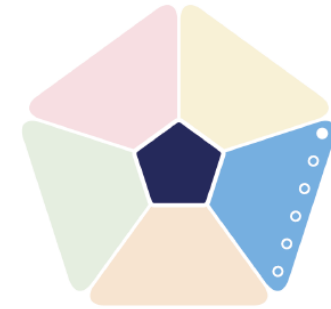
Според Рамката на ЕУ DigComp 2.3, постојат пет (5) клучни **области на компетенции** и дигитални вештини. Секоја област има по неколку **компетенции**:

Информациска и податочна писменост – збир од вештини потребни за пребарување, пристап и навигација низ различните видови дигитални содржини (датотеки, веб-страници итн.) (1.1). Овде спаѓа и умеењето да се споредат различни извори на информации и да се препознае кои од нив се сигурни (1.2). Способноста за складирање, организирање и управување со папки и различни типови датотеки е исто така дел од оваа област на компетенции (1.3).

Област 1 – Информациска и податочна писменост

Компетенции:

- ✓ 1.1 Прелистување, пребарување и филтрирање податоци, информации и дигитални содржини
- ✓ 1.2 Оценување податоци, информации и дигитални содржини
- ✓ 1.3 Управување со податоци, информации и дигитални содржини

Области на дигитални компетенции (2)

2. **Комуникација и соработка** – збир од вештини потребни за користење на дигиталните технологии за интеракција, комуницирање и соработка со други луѓе (2.1, 2.2, 2.4). Овде спаѓа и можноста за учество во општеството преку користење на јавни и приватни дигитални услуги (2.3, 2.5). Способноста да управувате со вашиот идентитет и репутација на интернет е исто така дел од оваа област на компетенции (2.6).

Област 2 – Комуникација и соработка

Компетенции:

- ✓ 2.1 Интеракција преку дигитални технологии
- ✓ 2.2 Споделување преку дигитални технологии
- ✓ 2.3 Граѓанско ангажирање преку дигитални технологии
- ✓ 2.4 Соработување преку дигитални технологии
- ✓ 2.5 Нетикета (бонтон на интернет)
- ✓ 2.6 Управување со дигиталниот идентитет

Области на дигитални компетенции (3)

3. Креирање дигитални содржини – збир од вештини потребни за креирање и уредување на различни видови дигитални содржини, вклучувајќи текстуални и мултимедијални датотеки (3.1). Овде влегуваат и вештините неопходни за проширување и интегрирање на различни видови информации и содржини (3.2). Способноста да се разбере како функционираат авторските права и дозволите (3.3) и како да се изработат упатства за одреден компјутерски систем (3.4) е исто така дел од оваа област на компетенции.

Област 3 – Креирање дигитални содржини

Компетенции:

- ✓ 3.1 Развивање дигитални содржини
- ✓ 3.2 Интегрирање и преработување на дигитални содржини
- ✓ 3.3 Авторско право и дозволи
- ✓ 3.4 Програмирање

Области на дигитални компетенции (4)

4. Безбедност – збирот од вештини потребни за заштита на уредите, содржините (4.1), личните податоци и приватноста, со разбирање на ризиците и заканите на дигиталните средини (4.2). Овде спаѓаат и вештините потребни за заштита на физичкото и менталното здравје и дигиталната писменост за општествена добросостојба и вклученост (4.3). Свеста за влијанието на употребата на дигитални технологии врз животната средина е исто така дел од оваа област на компетенции (4.3).

Област 4 – Безбедност

Компетенции:

- ✓ 4.1 Заштита на уредите
- ✓ 4.2 Заштита на личните податоци и приватноста
- ✓ 4.3 Заштита на здравјето и добросостојбата

Области на дигитални компетенции (5)

5. Решавање проблеми – збир од вештини за препознавање на потребите и утврдување на техничките проблеми (5.1) и за одбирање на соодветни технолошки одговори за нивно решавање (5.2). Овде спаѓаат и вештините потребни за користење на дигитални алатки за иновација на процесите и производите (5.3). Способноста да се разбере кои дигитални компетенции треба да се подобрат и да се држи чекор со дигиталниот напредок е исто така дел од оваа област на компетенции (5.4).

Област 5 – Решавање проблеми

Компетенции:

- ✓ 5.1 Решавање технички проблеми
- ✓ 5.2 Утврдување на потребите и на технолошките одговори
- ✓ 5.3 Креативно користење на дигиталните технологии
- ✓ 5.4 Утврдување на пропустите во дигиталните компетенции

Земјоделците и дигиталните вештини

- Земјоделците, како професионалци, не се исклучок, и тие исто така треба да бидат дигитално компетентни.
- Освен **основните дигитални вештини** кои важат за секого, земјоделците треба да знаат и како да ја исползуваат технологијата во целиот циклус на земјоделскиот бизнис, од производството, т.е. **дигиталното земјоделство**, до промоцијата и продажбата на нивните земјоделски производи, т.е. **дигиталниот маркетинг**.
- Всушност, постои импресивна листа на компетенции и вештини што им се потребни на земјоделците за ефективно ползување на дигиталната трансформација. Според нивното место во процесот на усвојување на технологијата, може да се наведат шест подрачја на вештини (види извор: Семинар на EIP-AGRI):

✓ Став и отворен ум

✓ 'Премостување'

✓ Сеопфатно управување

✓ Дигитална писменост

✓ Комуникација и соработка

✓ Напредни дигитални вештини

Модулот 2 се фокусира на подрачјето на вештини за „Дигитална писменост“. Авторите ги имаат земено предвид сугестиите вклучени во Извор [2].

Соработка и колаборација

- За да се биде компетентен потребни се а) знаења, б) вештини за нивно применување на терен и в) опрема.
- За да стекнат знаења и вештини, треба да се има време и можности за обука. Во зависност од ресурсите и претходната подготовка, ќе постигнат соодветно ниво на знаење.

✓ Знаења

- за тоа што е потребно
- за одредување на најевтиниот начин за задоволување на потребата

✓ Вештини за

- самостално извршување на задачата, или
 - добивање надворешни услуги, купување и ракување со опрема, споделување опрема со други, изнајмување опрема и услуги
- Кооперативен модел: Споделување знаење и опрема
 - Одбирање на вистинското ниво на соработка и колаборација со другите.

Кооперативен модел:

*Споделување знаење и
опрема –
изберете соодветно ниво на
соработка и соработка со
другите.*

Пример: Купување, изнајмување, споделување

- Проблем: Сознание дека проблемот може да се реши со помош на дрон
- Решение: Набавка на дрон, негово управување и користење. Ризици:
 - Да се пронајде најсоодветниот (технички спецификации), по најдобра цена.
 - Управувањето бара обука, лиценцирање.
- Алтернативи:
 1. Да се изнајми дрон како услуга од давател на услуги.
 2. Да се консултира експерт, да се набави дрон како група, да го управува лиценциран пилот на дрон, да се споделат вкупните трошоци (набавка, ракување, одржување).

Модул 2 има за цел ...

Во Модул 2 целта ни е да обезбедиме **знаења** за

- основните дигитални компетенции,
- вовед во напредните дигитални компетенции и смерници за тоа каде може да се најдат повеќе информации

Ги развиваме клучните дигитални вештини така што прво накратко ги претставуваме клучните концепти и прашања, предлагаме едноставни активности за извршување на едноставни задачи и се надоврзуваме на нив за да објасниме некои посложени концепти, како што се безбедноста и приватноста.

Дел 2

Дигитални уреди

Цели

По завршувањето на овој дел,

- ✓ ќе имате познавања за различните типови дигитални уреди,
- ✓ ќе умееете да го изберете вистинскиот тип на уред за вашите потреби,
- ✓ ќе ги знаете основните чекори што треба да ги преземете за да ги заштитите вашите уреди.

Дигитални уреди

За да бидете активни во дигиталното опкружување, потребен ви е дигитален уред . Постојат многу **различни видови** на достапни дигитални уреди.

- **Секој уред има свои предности и недостатоци.**

Затоа, ќе разговараме за тоа кој уред е корисен за која конкретна активност и како треба да го заштитиме.

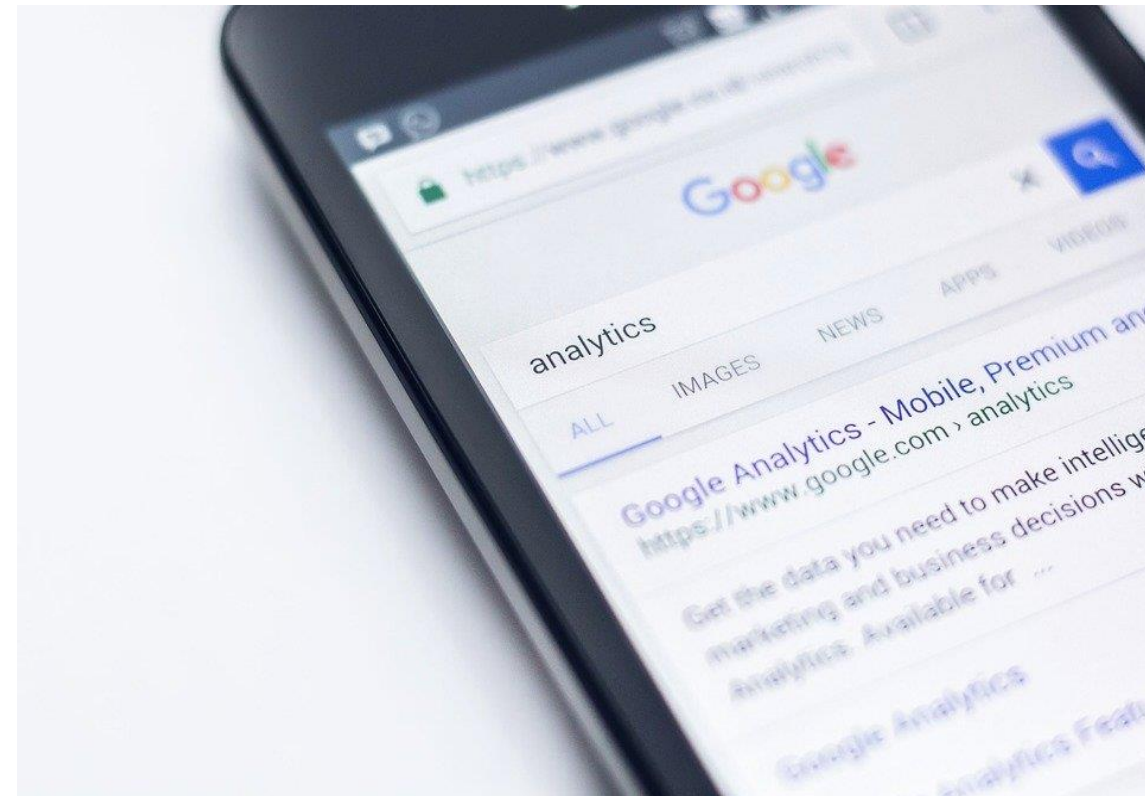
Персонален компјутер

- **Опис:** Персонален компјутер (PC), десктоп или лаптоп, е електронски уред кој се користи за различни цели, на пр. за прелистување на интернет, пишување документи, играње видео игри итн.
- **Се користи за:** Напредно истражување на интернет, пишување долги текстови, пишување е-пошта.
- **Не се користи за:** Истражување на интернет или пишување кратки текстови додека сте на пат.

Паметен телефон

- **Опис:** Паметен телефон е мобилен телефон со кој можете да правите многу повеќе отколку само да телефонирате. На пример, со паметните телефони можете да се поврзете на интернет, да сликате фотографии или да снимате видеа. Затоа, паметниот телефони може да се смета и како мини компјутер. Екранот на паметниот телефон работи на допир.
- **Се користи за:** Пишување кратки пораки, мали истражувања на интернет, користење на социјалните медиуми како што се WhatsApp, Instagram, итн.
- **Не се користи за:** Пишување долги текстови или опширно истражување на интернет.

Таблет

- **Опис:** Таблетот е помал од компјутер или лаптоп, но поголем од паметниот телефон. Има екран на допир, но, за разлика од лаптопот, нема тастатура.
- **Се користи за:** Мали истражувачки активности, преземање и читање книги, играње игри, гледање видеа, проверка на електронската пошта.
- **Не се користи за:** Пишување долги е-пораки или други текстови, големи истражувачки активности.

Сигурност: Совети за заштита на податоците и уредите

1. Користете ги **најновите верзии** на одреден оперативен систем, инсталирајте **антивирусен** софтвер и заштитен ѕид (Firewall) и редовно **проверувајте за можни надоградби на системот**.
2. Избегнувајте преземање на бесплатен софтвер од непознати или несигурни веб-страни. Преземајте софтвер само од познати и проверени компании. Многу од бесплатните програми (апликации) можат во компјутерот или мобилниот уред да вметнат рекламен и шпионски софтвер.
3. Користете **силна лозинка**
 - Долга
 - Комбинација од различни видови знаци
 - Не користете лесно запамтливи низи од тастатурата (како на пример: qwerty), имиња или родендени на роднините

Дел 3

Пребарување информации на Интернет

Цели

По завршувањето на овој дел, ќе знаете

- ✓ како да најдете веб-страници и информации за нив користејќи пребарувачи
- ✓ кога веб-страницата е безбедна за посета

Уреди за пребарување

- Пребарувањето информации на интернет е можно со сите претходно наведени уреди, на пр. со паметен телефон, таблет, компјутер.
- Откако ќе одлучите кој уред сакате да го користите, постојат неколку различни чекори што треба да ги земете предвид при вашето истражување.

Кликнете овде за некои информации!

Уреди за пребарување

- Пребарувањето информации на интернет е можно со сите претходно наведени уреди, на пр. со паметен телефон, таблет, компјутер.
- Откако ќе одлучите кој уред сакате да го користите, постојат неколку различни чекори што треба да ги земете предвид при вашето истражување.

Кликнете овде за некои информации!

Па, точната фраза е „пребарување информации на **World Wide Web**“, наместо на Интернет. Погледнете го следниот слајд.

WWW

Чекор 1: Веб-прелистувачи

За да пребарувате информации на интернет, треба да отворите веб-прелистувач (Чекор 1). Обично, на вашиот уред веќе има достапен веб-прелистувач.

Некои од најчестите веб-прелистувачи:

- Google Chrome
- Mozilla Firefox
- Microsoft Edge
- Apple Safari
- Opera

Чекор 2: Наоѓање на соодветните веб-страници

Сите информации на интернет се достапни на веб-страници. Значи, следниот чекор (**Чекор 2**) е да се поврзете на соодветната веб-страна што ги содржи информациите кои ги барате.

- За да се поврзете на одредена веб-страна, треба да го знаете името на нејзиниот домен, на пр. agriskills40.com.
- Значи, следните прашања се:
 - „Која веб-страна (или страни) треба да ја посетам за да ги најдам информациите што ги барам?“, и
 - „Како можам да го најдам името на доменот на оваа/овие веб-страна(и)?“

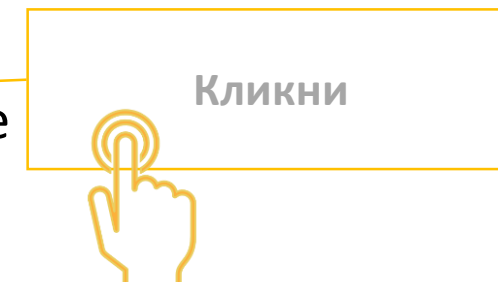
Веб-страни

Првиот пат сме биле на некој начин информирани за името на одреден домен, на пр.,

- некаде сме го прочитале,
- некој ни го кажал,
- сме го нашле на друга веб-страна со поврзана содржина,
- сме користеле пребарувач за да ги најдеме доменските имиња на веб-страната

Значи,

- ако веќе го знаете името на доменот, можете да го внесете директно во прелистувачот и да се поврзете на веб-страната
- во спротивно, користете **веб-пребарувач** за да го најдете

Ве

Пр
пр

Зна

Веб-пребарувачот е услуга за наоѓање веб-страни. Ги собира веб-страниците достапни на интернет и ги поврзува со неколку ознаки (тагови), кои се клучни зборови поврзани со главната категорија на информации на веб-страницата.

Чекори:

1. Корисникот се најавува преку прелистувачот на веб-пребарувачот.
2. Ги внесува клучните зборови
3. Веб-пребарувачот излистува веб-страни поврзани со клучните зборови
4. Корисникот избира да посети една или повеќе веб-страни

а името на одреден домен, на

жина,

ките имиња на веб-страницата

внесете директно во

прелистувачот и да се поврзете на веб-страницата

- во спротивно, користете **веб-пребарувач** за да го најдете

Кликни

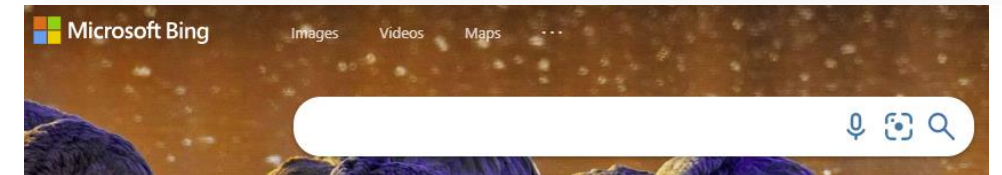

Веб-пребарувачи

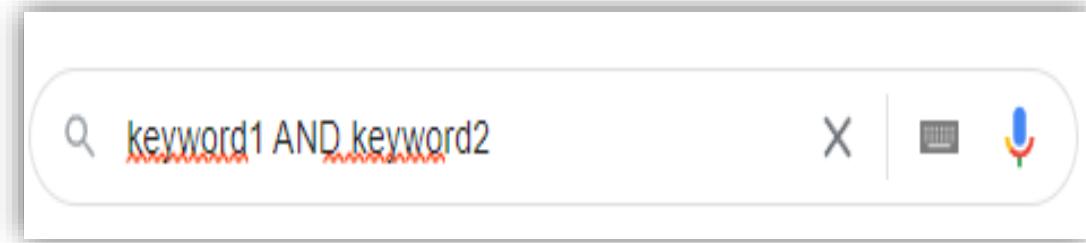
За да пребарувате информации на интернет, треба да се поврзете, со вашиот прелистувач, на еден од достапните веб-пребарувачи.

Ова се некои од најпопуларните веб-пребарувачи:

- **Google.com:** При своето пребарување на Google можете да избирате помеѓу информации, фотографии, или можете да ги користите за навигација.
- **Bing.com:** Структурата и функцијата му се обично слични на оние на Google, но резултатите од пребарувањето може да се разликуваат.
- **Yahoo.com:** Многу слично на Bing.

Наоѓање на информации

Како можам да ги најдам информациите што ме интересираат?

Работи што треба да ги земете предвид кога создавате низа за пребарување:

1. Сосредоточете се на релевантните клучни зборови, особено на именките.
2. Конкретна употреба на оператори за пребарување:
 - AND (И): Поврзување на два или повеќе поими за пребарување.
 - OR (ИЛИ): Резултатите од пребарувањето ги содржат едниот или другиот или сите поими за пребарување.
 - Загради: Заградите може да се користат за конструирање прашања со гореспоменатите оператори за пребарување.

Активност: Пребарување на информации за „Дигитално земјоделство“

- Отворете го прелистувачот и поврзете се на еден од следните пребарувачи:
 - Yahoo.com
 - Bing.com
 - Google.com
- Внесете ги клучните зборови: **Дигитално земјоделство**
- Резултатите од пребарувањето се прикажуваат како листа на врски (линкови), придружени со наслов и еден параграф, распоредени на повеќе страници.
- Разгледајте ги резултатите на првата страница, а потоа прелистајте ги следните страници со резултати. Најдовте ли нешто интересно?
- Поставете го глумчето на врската што ве интересира, кликнете со десното копче, одете на опцијата „Отвори ја врската во нов прозорец“ и кликнете на неа.
- Во вашиот прелистувач, ќе се појави нов прозорец со страната од врската. Одете на овој прозорец и прочитајте ја страната.
- Повторете го истото со други клучни зборови.

Дигитално земјоделство

Дали веб-страната е сигурна?

- Една **сигурна веб-страна** има врска (линк) во која
 - се користи протоколот **httpS**, каде **s** значи 'сигурна'
- Една **оригинална веб-страна**, на пр. страна од некоја банка, има врска која
 - има име на домен што го вклучува нејзиното официјално име или е блиску до него
 - е релативно кратка

Кликнете овде за повеќе информации околу протоколот 'https'

Дали веб-страната е сигурна?

- Една **сигурна веб-страна** има врска (линк) во која
 - се користи протоколот **httpS**, каде **s** значи 'сигурна'
- Една **оригинална веб-страна**, на пр. страна од некоја банка, има

Кликнете овде за повеќе информации околу протоколот 'https'

Безбедниот протокол за пренос на хипертекст – **Hypertext Transfer Protocol Secure (HTTPS)**, е екстензија на **Протоколот за пренос на хипертекст (HTTP)**. Се користи за безбедна комуникација преку компјутерска мрежа и е нашироко употребуван на интернет.

Протоколот **https** гарантира дека

- податоците се шифрирани во текот на преносот преку интернет и никој не може да ги прочита (енкрипција)
- примател е всушност примателот, а не некој што се преправа дека е (автентикација)

За повеќе информации посетете ја <https://en.wikipedia.org/wiki/HTTPS>

Како да проверите дали се користи https

- Во врската е вклучен **https**.
- Кога прелистувачот е поврзан со сигурна веб-страна, до врската се појавува **симболот за катанец**.
- Овој симбол покажува дека **веб-страната е сигурна**.

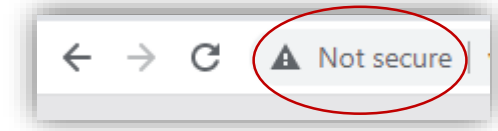
 agriskills40.com

  https://agriskills40.com

 https://agriskills40.com

Несигурни веб-страници или врски

- Во врската е вметнато само **http**.
- Кога прелистувачот е поврзан со несигурна веб-страна, покрај врската стои
 - Симбол со „катанец пречкртан со црвена линија“ или
 - триаголник со извичник за внимание
 - Порака „Не е сигурна“ (Not secure).
- Овие симболи и пораки покажуваат дека веб-страната или врската не е сигурна.

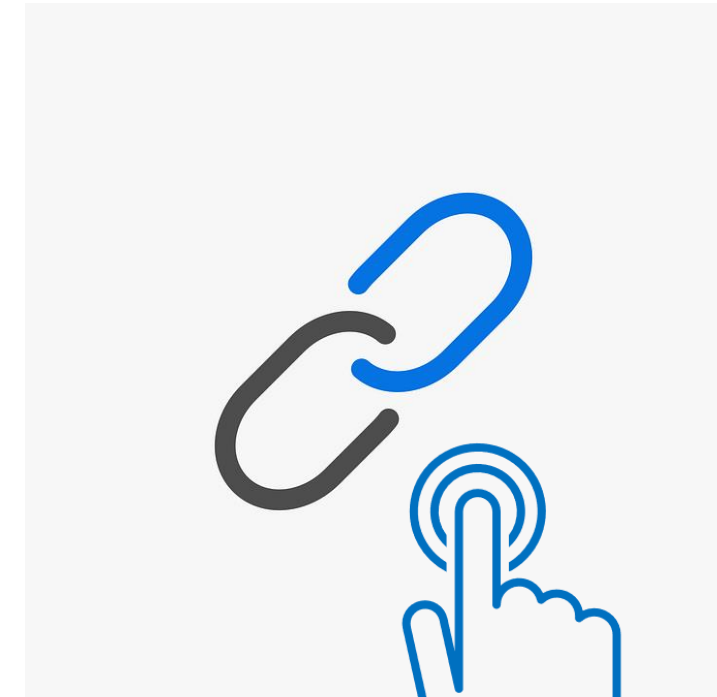
Дали одредена врска (линк) е безбедна за посетување?

Ако во линкот се користи **https**, но името на доменот не е блиско со официјалното име, тогаш

- веб-страната може да е лажен клон на оригиналот со цел да ги украде вашите лични податоци.

Ако во линкот се користи **http**, *наместо https*, но името на доменот е во ред, тогаш

- пренесувањето лични податоци преку интернет **не е сигурно**, и затоа *оваа веб-страна не треба да ја користите* за доставување лични податоци.

Активност: Проценете, дали врската е безбедна за посета?

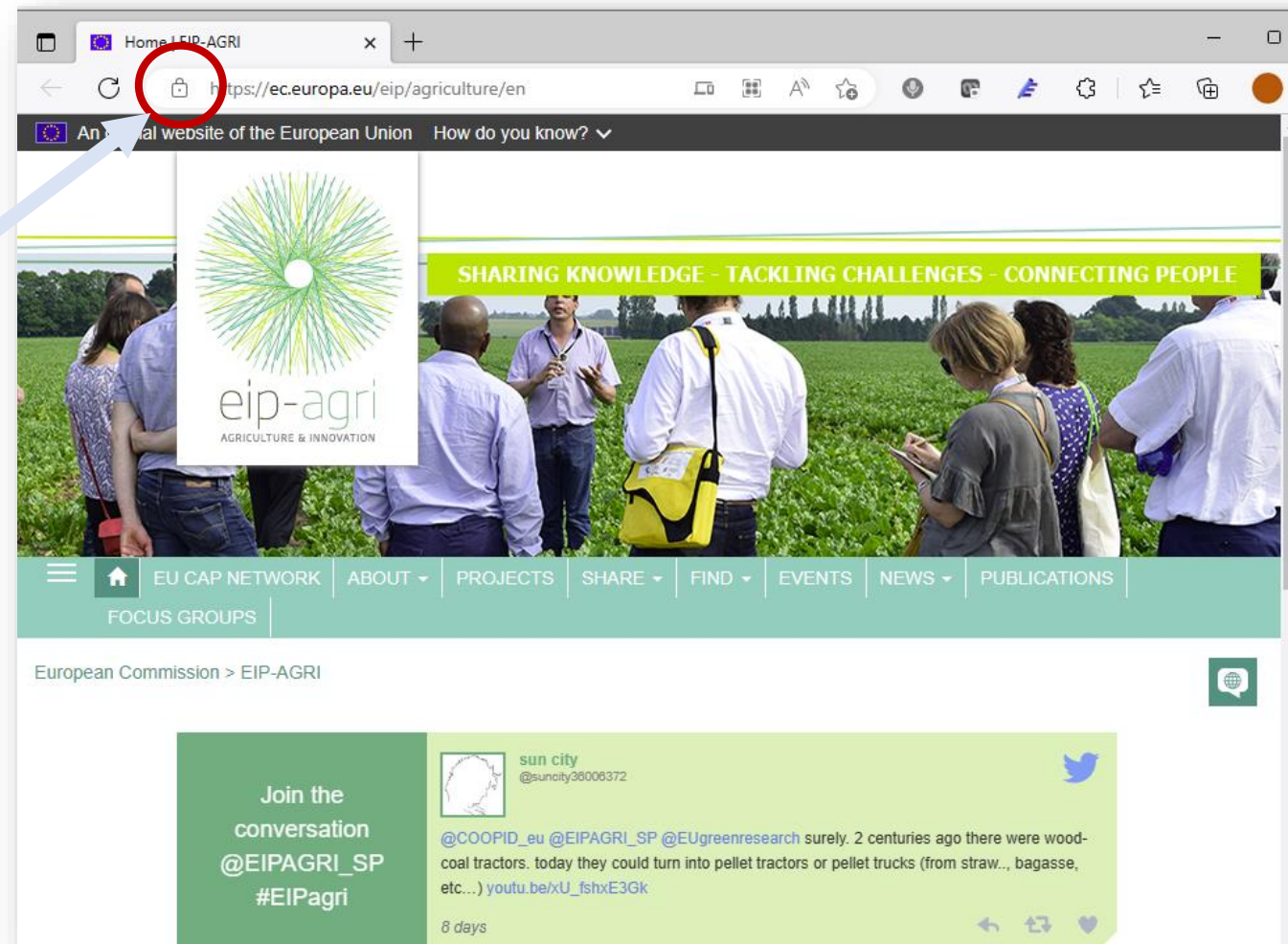
1. Посетете ја следнава врска: <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en>
2. Дали оваа врска е безбедна за посета?
3. Размислете за причините!

Дали врската е безбедна за посетување?

✓ Да, врската е безбедна за посета.

■ Причини:

- ✓ Го користи **https** протоколот.
- ✓ Во прелистувачот се појавува симболот со катанец.
- ✓ Името на доменот не е непознато име или име со произволни знаци, туку е доменско име на добро позната и доверлива институција.

Дел 4

Вовед во безбедноста, личните податоци и приватноста на интернет

Цели

Од овој дел, ќе научите

- ✓ кои се личните податоци,
- ✓ концептите на приватност и безбедност,
- ✓ што е несакана е-пошта (спамирање) и фишинг (кражба на идентитет) и како соодветно да реагирате,
- ✓ за критериумите за одлучување кои врски се безбедни за посета,
- ✓ што е Општата регулатива за заштита на податоците (ГДПР).

Безбедност на интернет

Престојот на мрежата ги изложува корисниците на интернет на **онлајн безбедносни закани**.

Откако корисникот ќе испрати податоци преку интернет (пакети со видео или гласовни повици, разговор (чет), е-пошта или број на кредитна картичка, веб-страни), тој **нема контрола врз тоа кој може да пристапи до овие податоци**. Податоците минуваат низ многу сервери, рутери и уреди каде што секој хакер, давател на услуги или владин агент може да пристапи и да ги прочита.

Затоа, од исклучителна важност за интернет корисниците е да преземат мерки во насока на

- Заштита на нивните **чувствителни лични податоци**
- користење онлајн алатки и услуги, на пр. енкрипција на податоци, кои ја **гарантираат приватноста и безбедноста** на податоците на нивните клиенти во текот на комуникацијата со нив преку интернет

Што се лични податоци?

Лични податоци се сите информации кои се однесуваат на **жива, идентификувана личност или личност што може да се идентификува.**

Личен податок се и разни информации, кои заедно можат да доведат до **идентификација на одредено лице.**

Примери на лични податоци

Примери на лични податоци се следниве

- ✓ име и презиме
- ✓ домашна адреса
- ✓ адреса за е-пошта, како на пример
 - ime.prezime@kompanija.com
- ✓ број од лична карта
- ✓ податоци за локацијата, на пример функцијата за лоцирање на мобилниот телефон
- ✓ адреса на интернет протокол (IP).
- ✓ идентификатор на колаче
- ✓ рекламниот идентификатор на вашиот телефон
- ✓ податоци што ги поседува некоја болница или лекар, а кои можат да бидат симбол кој единствено идентификува одредено лице.

Кои лични податоци се сметаат за чувствителни?

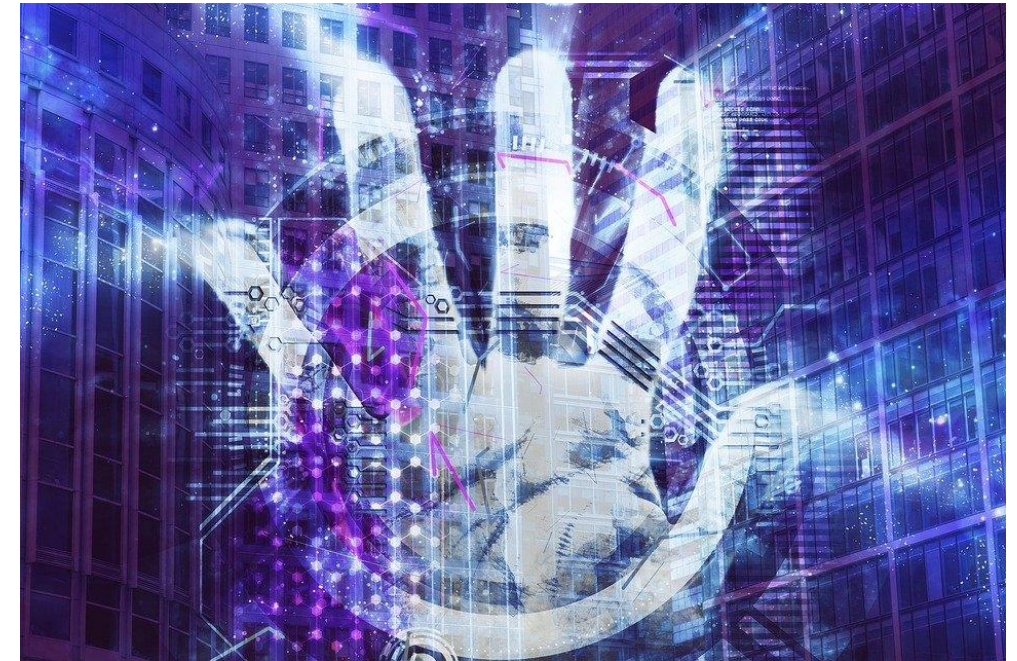
Чувствителни лични податоци

Следниве лични податоци се сметаат за „чувствителни“ и подлежат на посебни услови за обработка:

- ✓ лични податоци кои откриваат расно или етничко потекло, политички ставови, верски или филозофски убедувања
- ✓ фотографии, видеа
- ✓ синдикално членство
- ✓ генетски податоци, биометриски податоци кои се обработуваат исклучиво за идентификација на човечко битие
- ✓ податоци што се однесуваат на здравјето
- ✓ податоци за нечиј сексуален живот или сексуална ориентација

Што е приватност?

- **Приватноста** се однесува на тоа
 - како да ги **контролираме нашите лични податоци** и
 - да одредиме **како ги користат** оддалечените страни кои го добиле, на сигурен начин.
- Сетете се на **политиките за приватност** што се бара да ги прочитате и да се согласите кога пристапувате до одредена веб-страница или кога преземате нова апликација за паметен телефон.

Што е сигурност

Сигурноста се однесува на тоа **како да ги осигурите, заштитите вашите лични податоци од неовластен пристап** било на вашиот уред, на оддалечениот веб-сервер или во текот на комуницирањето преку интернет.

Користиме **сигурносни контроли** на техничко ниво за да ограничиме кој може да пристапи до информациите. Овие контроли постојат

- ✓ на нашите уреди (компјутер, таблет, мобилен телефон), т.е. применуваат ажурирања на оперативниот систем и софтверот, користат силни лозинки
- ✓ на оддалечениот веб-сервер, т.е. користат силни лозинки
- ✓ при пренос на податоци преку интернет, т.е., го користат безбедниот протокол **https**

Сигурност и приватност

- Сигурноста се однесува на **заштитата на податоците**, додека приватноста се однесува на **заштитата на идентитетот на корисниците**.

На пример, персоналот во болниците и клиниките користи сигурни системи за комуникација со пациентите во врска со нивното здравје, наместо да испраќа информации преку лични сметки за е-пошта. Овој тип на пренос на податоци е пример за сигурност.

- Од друга страна, заштитата на приватноста може да го ограничи пристапот на **одредени членови на болничкиот персонал**, како што се лекарите, медицинските сестри и медицинските асистенти, до здравствените картони на пациентите.

- Знаеме дека е

- возможно да се има сигурност без приватност,
 - личните податоци може да се пренесат и сочуваат на одредена веб-страна на сигурен начин, но веб-страната може да ги продаде
- но невозможно да се има приватност без сигурност.
 - некој хакер може да има неовластен пристап до вашиот уред, веб-сервер или пренесените податоци и да ги украде вашите лични податоци

Спамови (несакани е-пораки) и фишинг (кражба на идентитет)

Можеби сте добивале досадни пораки во електронската пошта од непознат испраќач, обично од комерцијална природа.

Освен ова, пораките во е-поштата може да бидат опасни затоа што може да содржат врски што водат до веб-страни за фишинг (кражба на идентитетот) или веб-страни кои содржат малициозен софтвер (malware) или содржат малициозен софтвер како прикачени датотеки.

Затоа, не отворајте ги приложените датотеки и не кликајте на врската. И во никој случај не давајте лични податоци, детали од банкарска сметка или лозинки.

Следново се нарекува „фишинг“: криминалците испраќаат е-пошта што изгледа како службена, во обид да го наведат корисникот да открие подробности кои можат да се искористат за кражба на идентитетот.

Како да препознаете спам е-пошта?

Една е-порака е сомнителна кога се присутни една или повеќе од следниве работи:

- Граматички и правописни грешки
- Мејлови на странски јазик
- Недостасува името на испраќачот
- Итна потреба за делување – особено во комбинација со закана
- Барање за внес на лични податоци (на пр. број на л.к. или даночен број)
- Барање да отворите одредена датотека
- Никогаш претходно не сте добиле е-пошта од банката или од клиент

Што да направите или да не направите?

- ✓ Избегнувајте да отворате прилози освен ако не се проверени од антивирусна програма
- ✓ Не заборавајте да се одјавите, особено кога користите заеднички јавен компјутер
- ✓ Избришете ги сите пораки од непознати лица
- ✓ Никогаш не одговарајте на спам пораки
- ✓ Не кликувајте на линковите содржани во спам пораки

Активност: Проценете, дали врска е безбедна за посета?

Да претпоставиме дека сте добиле е-пошта од некоја банка, која ве наведува да кликнете на врска како наведената подолу и да испратите лични податоци, како на пример корисничко име, лозинки, детали од кредитна картичка.

<http://url5423.eka.de/ls/click?upn=V1OaWNMSPs2Lb0JqHpnnyTLRIk2703ToIFpo2vd2MKt5gB6dYAUvw1B-2FnC6T5iVsCdbcug7l6pkTad-2FBfACSlC-2BKw-3D-3DhmuAs-OaWNMSPs2Lb0JqHpn-asDvdva>

1. Размислете и проценете дали оваа врска е безбедна за посета.
2. Размислете за причините!

Дали врската е безбедна за посета?

Оваа врска **не е сигурна** од многу причини:

- користи http наместо https
- името на доменот не е поврзано со официјалното име на банката
- линкот е сомнително долг
- доменското име на врската е различно од името на доменот на електронската адреса на испраќачот
- една вистинска банка никогаш нема да ви побара корисничко име, лозинки, податоци од кредитната картичка

Што е ГДПР и кој мора да се придржува до неа?

Што е ГДПР?

- Општата регулатива за заштита на податоците (**General Data Protection Regulation - GDPR**) е закон на Европската унија кој стапи на сила на 25 мај 2018 година, и кој бара од организациите да ги штитат личните податоци и да ги почитуваат правата на приватност на сите на територијата на ЕУ.

Кој мора да се придржува до ГДПР?

- Секоја организација која обработува лични податоци на поединци во ЕУ мора да се придржува до ГДПР.
- „**Обработка**“ е широк поим кој опфаќа речиси сè што може да се прави со податоците: собирање, складирање, пренос, анализа, итн.
- „**Лични податоци**“ се сите информации што се однесуваат на некоја личност, како што се имиња, адреси на е-пошта, IP адреси, боја на очите, политички убедувања, итн.
- Дури и ако организацијата не е поврзана со самата ЕУ, доколку обработува лични податоци на луѓе во ЕУ (преку следење на својата веб-страница, на пример), таа мора да се придржува до оваа регулатива. Инаку, ГДПР не е ограничен само на профитни компании.

Активност: Посетете ги и прелистајте ги следните веб-страни

- [Home | EIP-AGRI \(europa.eu\)](https://eip-agri.europa.eu)
- <https://fastplatform.eu/>
- <https://www.smartagrihubs.eu/>
- [Home – euraknos](https://euraknos.eu)
- <https://enrd.ec.europa.eu/>
 - [Greece | The European Network for Rural Development \(ENRD\) \(europa.eu\)](https://enrd.ec.europa.eu/greece)
 - [Slovenia | The European Network for Rural Development \(ENRD\) \(europa.eu\)](https://enrd.ec.europa.eu/slovenia)
 - [Germany | The European Network for Rural Development \(ENRD\) \(europa.eu\)](https://enrd.ec.europa.eu/germany)
 - [Austria | The European Network for Rural Development \(ENRD\) \(europa.eu\)](https://enrd.ec.europa.eu/austria)
- <http://sfate.eu/>
- <https://aer.eu/upskilling-agri-food/>

Дел 5

Комуникација преку ИКТ

Цели

Со завршувањето на овој дел,

- ✓ ќе ги унапредите своите вештини за соработка користејќи дигитални технологии,
- ✓ ќе научите за различните видови комуникација преку ИКТ, како што се синхрона (во реално време), асинхрона, аудио-визуелна текстуална комуникација,
- ✓ ќе знаете како да направите сметка за е-пошта и да испраќате/примате е-пошта.

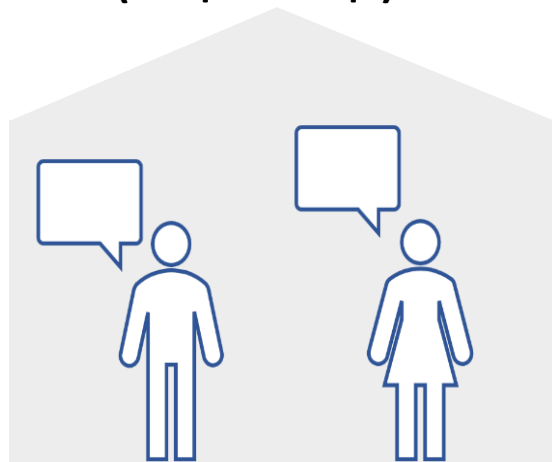

Класификација на интеракцијата со луѓе (партнер, колега, клиент, итн.)

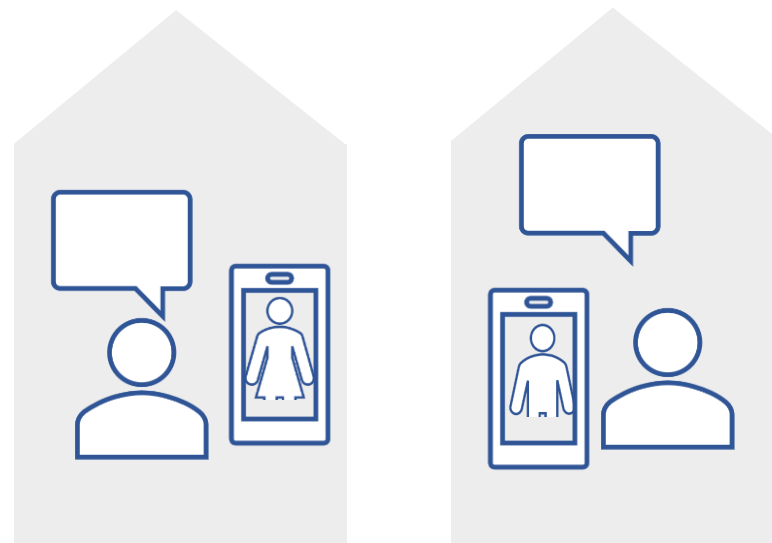
Технолошки-поткрепената интеракција со клиентот се дели на а) комуникација во **физичкиот свет** и б) комуникација во **световите на виртуелната реалност**. Ние ќе се фокусираме само на комуникацијата во физичкиот свет.

Комуникација во физичкиот свет

Традиционалната интеракција на **состаноци со лично присуство (лице в лице)**

Комуникација на далечина : синхрона и асинхрона

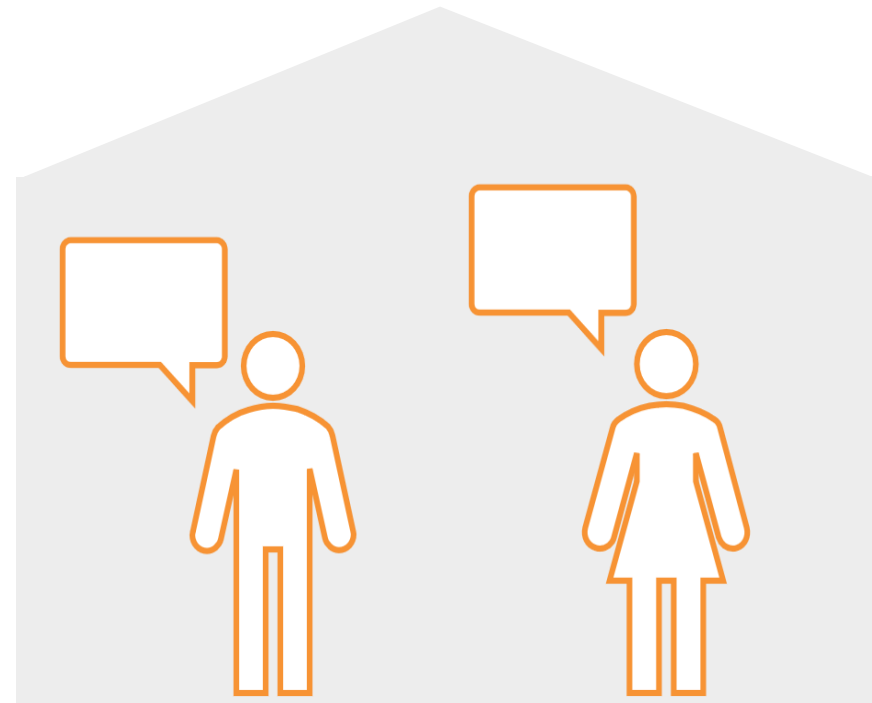

Светови/опкружувања на виртуелна реалност, на пр. Meta

Средби лице в лице

Традиционалната интеракција се темели на вербалната **комуникација на средбите лице в лице**, што значи дека сите учесници се физички на **исто место**, во **исто време**, и имаат визуелна и вербална комуникација.

Комуникација на далечина

Новите **информатички и комуникациски технологии** (ИКТ), базирани главно на интернет (Веб 2.0) и мобилни технологии, го променија комуникацискиот пејзаж, елиминирајќи ја потребата луѓето да се на исто место и овозможувајќи комуникација на далечина на еден поатрактивен (визуелен) начин.

Ова значи дека луѓето се поангажирани, во споредба со традиционалната телефонија, бидејќи паметните телефони имаат функции кои овозможуваат мобилност, пристап до интернет, телефонирање и праќање пораки (во случај лицето да не е достапно), размена на стикери и слики итн.

Комуникацијата на далечина може да се одвива во *исто време* (синхрона комуникација) или со *времеско отстапување* (асинхрона комуникација). Втората станува остварлива во два чекори: пораката (со текст, аудио, видео итн.) се складира и оддалечениот примател пристапува до неа подоцна.

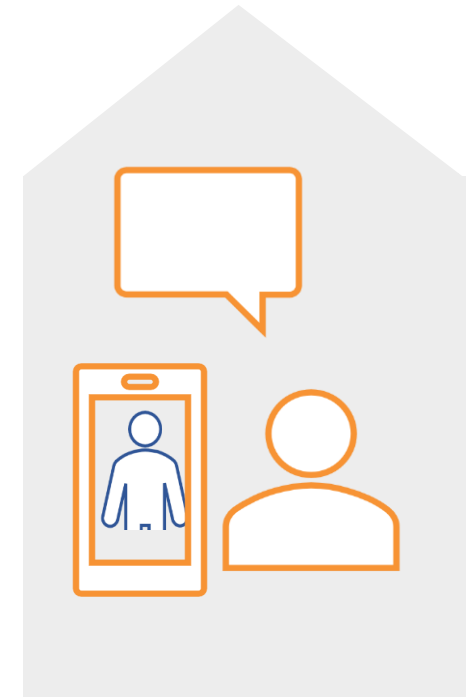
Убаво е да знаете:

„Синхрон“ е сложен збор заснован на грчките зборови „syn“, што значи заедно и „chronos“, што значи време. Оттука, „синхроно“ значи дека нешто се одвива во исто време, додека „асинхроно“ го има спротивното значење, дека не се случува во исто време.

Синхрона комуникација (на далечина)

Синхроната комуникација овозможува разговор **во реално време** (со строги временски ограничувања), размена на медиуми во форма на **текст, аудио** (глас), **видео** (визуелно), слики, други видови датотеки, и сите нивни комбинации. Типични примери на синхрона комуникација (во реално време) се:

- текстуален разговор (чет)
- гласовен и видео повик (чет)
- телеконференција

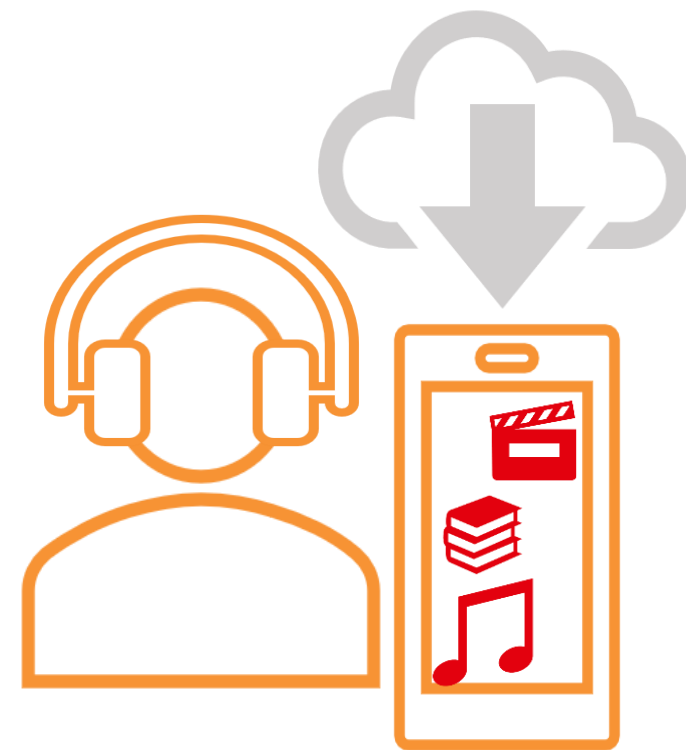

Асинхрона комуникација (на далечина)

Асинхроната комуникација овозможува разговори со **релаксирани временски ограничувања**, што значи размена на мултимедиуми (текст, аудио, видео, итн.) **без потреба од моментален одговор**. Типични примери се:

- услуги за читање/пораки
- е-пошта

Корисникот на асинхрона комуникација може да го следи сопственото темпо и да пристапува до медиумите во време што нему му одговара.

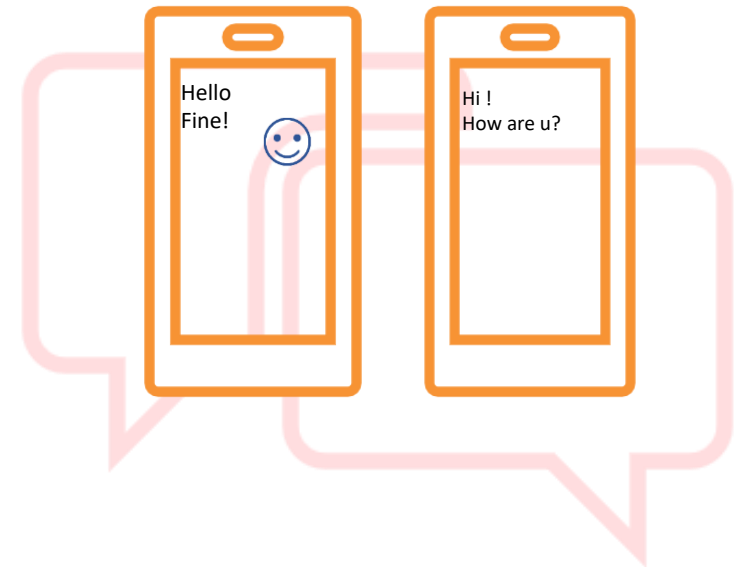
Мобилни апликации за четирање и пораки

Мобилните апликации (apps) за четирање и пораки се главните апликации за комуникација што ги користи младата генерација и професионалците.

Мобилните апликации за пораки се многу популарни и се натпреваруваат меѓу себе во додавањето функции за социјално вмрежување, подобрувањето на безбедноста и обезбедувањето бесплатни мобилни услуги за повици и пораки.

Корисниците ги користат функциите на мобилните апликации за да комуницираат

- **синхроно** во реално време со размена на текст (режим на текстуален чет), глас, видео (видео чет) или
- **асинхроно**, ако оддалечениот примател не е на мрежата или е недостапен, за да остават пораки во форма на текст, глас, видео или фотографии (функции за размена на пораки).

Познати мобилни апликации за четирање/размена на пораки

Познати **мобилни апликации за чет/размена на пораки** се WhatsApp, Viber, Facebook Messenger, Apple Messages и услугите за интернет повици Skype, SnapChat, Discord.

Овие апликации може да се користат за секојдневна комуникација со пријателите, но и со професионалните партнери.

Во оваа арена на мобилни апликации сигурно ќе се појавуваат и нови апликации.

Повеќето од овие апликации се достапни и за инсталирање на **десктоп и лаптоп компјутер**.

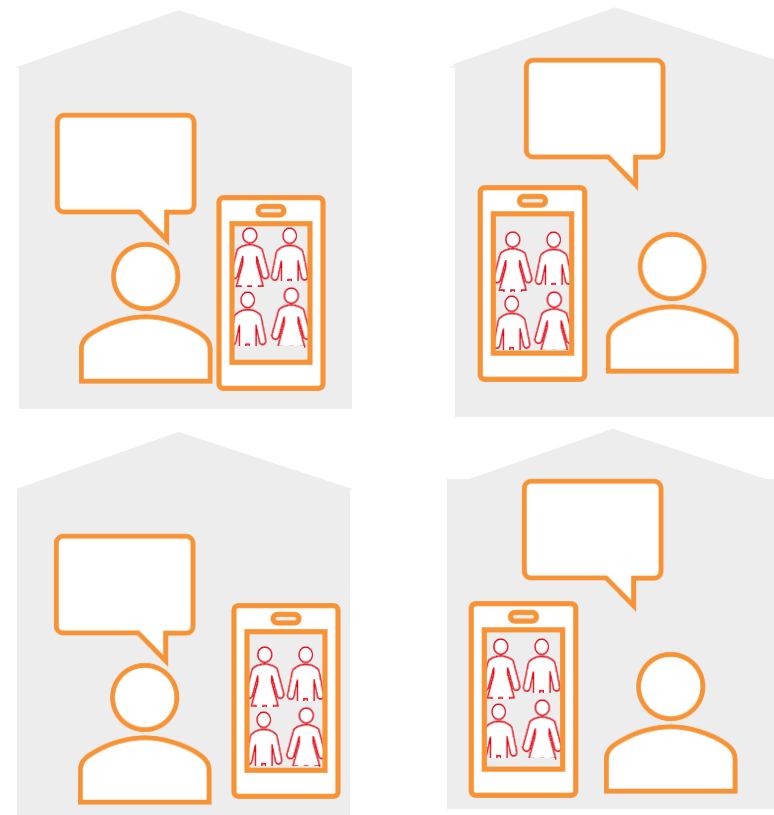
Видео повици

Видео повиците (чет) станаа популарни и за синхрона комуникација, и многу од апликациите за размена на пораки сега нудат можност за видео чет без никакви трошоци преку мобилните или WiFi мрежи.

За видео/гласовен чет се користат камера и микрофон вградени во мобилните уреди или лаптопи, или пак надворешни, поврзани со десктоп компјутер.

Повеќето апликации ја проширија видео комуникацијата **еден на еден** (само две лица) во комуникација **повеќе на повеќе** со овозможување групни видео повици, каде во видео повикот како група можат да учествуваат повеќе од две лица (до 5 или 6), и да разговараат едни со други.

За **поголема група** учесници во еден видео повик, може да се користат видеоконференциски комерцијални услуги базирани на интернет. Примери за такви услуги се: Zoom, Webex, Microsoft Teams, Google Meet, Skype Business.

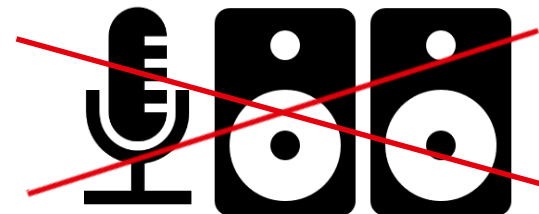

Барања за софтвер и хардвер

За аудио и видео комуникација, мора да се преземе соодветен **софтвер** и да се инсталира на компјутер или на мобилен уред.

Мобилните уреди, како што се таблетите, паметните телефони и лаптопите, се опремени со видео камера, микрофон и звучник.

Меѓутоа, кај столните компјутери, неопходни се веб-камера и слушалки со микрофон (избегнувајте да користите звучници и други видови микрофони) со цел да се избегнат проблеми со звукот како што се ехо и пиштење (акустичен фидбек).

Совет: запазете ги стандардите за приватност!

Совет: Усогласеноста со **стандардите за приватност** (ГДПР, ХИПАА*) е многу важна кога користите платформи од трети страни за комуникација со други.

За да ги запазите стандардите, важно е да користите единствено платформи кои се во согласност со нивните правила.

Како можам да најдам повеќе информации?

За повеќе информации, пребарајте на интернет со следниве клучни зборови:

„Мобилни апликации за размена на пораки“

„Видео чет“

„Гласовен чет“

„Софтвер за видео конференции“

И комбинирајте ги со клучниот збор „Приватност“

Користење на е-пошта

Размената (испраќање и примање) на е-пошта сè уште е популарна за **формална писмена** комуникација со вашите професионални партнери и колеги.

Е-поштата може да се архивира, електронски или печатено, и да претставува доказ за комуникацијата. Исто така, секогаш можете да ја прочитате за да се потсетите на деталите.

Можеме да кажеме дека комуникацијата може да биде :

- **неформална**, како начинот на кој комуницираме со луѓето со кои сме многу блиски, на пр. членовите на семејството и пријателите
- **формална**, која подразбира еден формален начин на комуникација со организации и луѓе што не ги познаваме или со нив имаме професионален однос
- **полу-формална**, т.е. помеѓу неформална и формална, и овој тип можете да го користите на пр. на некој форум

Сметка за е-пошта

За комуникација по пат на електронска пошта ви треба сметка (акаунт) за е-пошта.

- Ако користите мобилен паметен телефон, веројатно веќе имате лична сметка за е-пошта.
- Ако имате интернет провајдер, можеби веќе имате адреса за е-пошта.
- Ако немате сметка за е-пошта, време е да си направите.

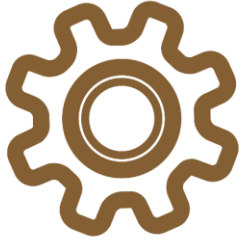

Активност: Направете сметка за е-пошта или пронајдете ја својата сметка за е-пошта

Случај А: Немате сметка за е-пошта (e-mail)

- Одлучете на кој провајдер за е-пошта сакате да креирате професионална сметка за
 - е-пошта
 - yahoo;
 - gmail.com;
 - outlook.com, итн.
- Пребарајте и најдете онлајн водичи за тоа како да направите сметка за е-пошта на конкретниот провајдер.
 - Потсетете се, Активност 2.2.1. ја користи “Како да креирате сметка за е-пошта” како клучна фраза
 - Употребете сериозно име за вашата сметка за е-пошта

На пр. име и презиме: john.smith@gmail.com, наместо bestfarmer5@gmail.com
- Креирајте сигурна лозинка
 - Нека биде долга
 - Користете комбинација од знаци
 - Не користете лесно запаметливи низи на тастатурата (како на пр. qwerty) или вашиот роденден или имиња од роднините

Активност 2.4.2 (продолжение)

Случај Б: Веќе имате сметка за е-пошта

Ако имате мобилен паметен телефон, тогаш веќе имате сметка за е-пошта. Проверете ги **Поставките** на вашиот мобилен паметен телефон во делот **Корисници** и/или **Сметки**.

Како да испраќате/примате е-пошта

За праќање и примање е-пошта, треба да имате пристап до **онлајн услуга за е-пошта преку вашиот прелистувач** или да користите

- софтвер за 'имејл клиент' на вашиот десктоп/лаптоп, на пр. Thunderbird, Outlook
- мобилна апликација за е-пошта на вашиот паметен телефон или таблет, на пр. Gmail апликација, TypeApp, итн.

Чекори:

1. Пребарајте и најдете на Интернет *Како да поставите 'имејл клиент' или апликација со ваша сметка за е-пошта*
2. Пребарајте и најдете на Интернет *Како да пишувате, испраќате, примате, бришете е-пошта и да прикачувате датотеки*

Активност: Пребарајте за информации како да поставите 'имејл клиент' (e-mail client) со вашата сметка за е-пошта

Потсетете се на Активност 2.2.1

1. Отворете го прелистувачот и поврзете се на еден од следниве пребарувачи:
 - Yahoo.com
 - Bing.com
 - Google.com
2. Внесете ги клучните зборови: **Како да поставите Thunderbird со gmail сметка**
3. Погледнете ги резултатите на првата страница, а потоа прелистајте ги следните страници со резултати. Дали ја најдовте информацијата?

How to setup Thunderbird with a gmail account

Активност 2.4.4 : Пребарајте за информации како да поставите e-mail апликација со вашата сметка за е-пошта

1. Отворете го прелистувачот и поврзете се на еден од следниве пребарувачи:
 - Yahoo.com
 - Bing.com
 - Google.com
2. Внесете како клучни зборови: **Како да поставите TypeApp со сметка за е-пошта**
3. Погледнете ги резултатите од првата страница, а потоа прелистајте ги следните страници со резултати. Дали ја најдовте информацијата?

how to setup TypeApp with an e-mail account

Активност 2.4.5 : Пребарајте за информации за тоа како да испратите е-пошта од вашата сметка за е-пошта

1. Отворете го прелистувачот и поврзете се на еден од следниве пребарувачи:
 - Google.com
- How to send an e-mail with gmail
2. Внесете ги клучните зборови: **Како да испратите е-пошта со gmail**
 3. Погледнете ги резултатите од првата страница, а потоа кликнете на опцијата Видео
 4. Прелистајте ги страниците со резултати и побарајте видео демонстрација.
 5. Повторете го истото со фразите:
 - *Како да прочитате е-пошта со gmail*
 - *Како да прикачите датотека на е-пошта со gmail*
 - *Како да избришете е-пошта во gmail*

Дел 6

Напредни дигитални вештини

Цели

По завршувањето на овој дел,

- ✓ ќе го знаете терминот ‘Напредни дигитални вештини за земјоделци’
- ✓ ќе ја разберете границата помеѓу независноста и купувањето услуги
- ✓ ќе знаете како да пребарувате за онлајн курсеви за дигитално земјоделство

Технологии за собирање и следење на податоци за земјоделството

Во земјоделството може да се комбинираат различни технологии со цел да се забележат, пренесат, соберат, одржуваат, обработат необработените податоци, да се анализираат и прикажат резултатите, за истите да може да се следат и да се донесуваат одлуки.

- Уредите како на пр. сензори, телеметриски системи, системи за Интернет на нештата (IoT), дрони и авиони (снимки од воздух), сателити (сателитски снимки), системи за набљудување на Земјата, фаќаат и даваат необработени податоци.
- Податочните мрежи, како што се WiFi или 4/5G мрежи за мобилна комуникација, ги пренесуваат податоците.
- Телеметриските системи ги собираат податоците кои се чуваат во големи збирки наречени бази на податоци, и се складираат во меѓусебно поврзани компјутерски системи, кои ги обработуваат за аналитички цели.
- За нивна анализа се користи специјален софтвер, како и за нивно интегрирање и приказ во разни слоеви на презентации, како што се мапи, нагледни табли, и апликацијата позната како **Географски информациски систем (ГИС)**. Овие слоеви на презентации им овозможуваат на луѓето со различни улоги – на пример земјоделци, советници, експерти, креатори на политики, да донесуваат одлуки.

Напредни дигитални вештини

Земјоделците треба да бидат во состојба да ги разбираат основите на различните технологии:

- за што служи секоја технологија
- кои се придобивките од користењето на оваа технологија
- како функционира оваа технологија воопшто
- кои информации може да се извлечат
- каква одлука може да се донесе врз основа на достапните информации и нивната анализа

Покрај ова, земјоделците треба да имаат **основни познавања за дигиталниот маркетинг.**

- **Земјоделците не треба да станат технолошки или маркетинг специјалисти** за да можат да управуваат со сите овие технолошки елементи или да промовираат производи преку интернет.
- Земјоделците можат да поседуваат вештини за едноставни секојдневни технички операции и донесување одлуки. Овие вештини ги нарекуваме **Напредни дигитални вештини за земјоделци.**

Обука за напредни дигитални вештини

Земјоделците можат да се потпрат на специјализирани ИТ експерти и консултанти, кои ги проучувале конкретните теми:

- Планирање/дизајн на решенијата,
- инсталирање на опремата, и
- анализирање на податоците.

Но, секако, земјоделците можат да учат од експертите и од други технолошки повешти земјоделци во рамките на некој модел за учење од колеги, за да можат да бидат што понезависни.

Земјоделците можат да добијат обука за конкретен софтвер и апликации за фарми/машини/операции, за да можат да вршат едноставни секојдневни технички операции и да донесуваат едноставни одлуки.

Друг канал на обука се онлајн курсевите достапни преку интернет што ги даваат познати даватели на образовни содржини, како што се Coursera, Edx, Udemy и други. На следните слајдови се дадени примери на достапни онлајн курсеви и кратки водичи за тоа како да ги најдете.

Горенаведеното исто така важи и за прашањата поврзани со **дигитален маркетинг**.

Географски информациски систем (ГИС)

Географски информациски систем (ГИС) е вид на база на податоци (собирање податоци) кој содржи **географски податоци** (односно, описи на појави за кои локацијата е релевантна), во комбинација со **софтверски алатки** за управување, анализа и визуелизација на тие податоци.

Во поширока смисла, може да се смета дека еден таков систем вклучува и човечки корисници и помошен персонал, процедури и работни текови, збир од знаења за сродните концепти и методи и институционални организации.

ГИС се користат во повеќе технологии, процеси, техники и методи. Поврзани се со различни операции и бројни примени кои се однесуваат на: инженеринг, планирање, менаџмент, транспорт/логистика, осигурување, телекомуникации и бизнис.

Поради оваа причина, ГИС и апликациите за локациско разузнавање се во **основата на услугите со активирано лоцирање**, кои се потпираат на географска анализа и визуелизација.

Примери за ГИС

Список на ГИС и споредба:

- [Споредба на софтверот на географските информациски системи – Wikipedia](#)

License, source, & operating system support [edit]

GIS software	Free software	Open source	Windows	Mac OS X	Linux	BSD	Unix	Web
ArcGIS	Viewer(s)	No	Yes	No ^[1]	No	No	Yes	Yes
Autodesk	Viewer(s)	No	Yes	No	Yes	No	No	Yes
Cadcorp	Viewer(s)	No	Yes	No	No	No	No	Yes
CAPAWARE	Yes	Yes	Yes	No	No	No	No	No
Deegree	Yes	Yes	Java	Java	Java	Java	Java	Yes
Erdas Imagine	Viewers & Plug-ins	No	Yes	No	No	No	No	Yes
GeoBase - Telogis	Trial	No	Yes	No	Yes	Yes	No	Yes
GeoNetwork	Yes	Yes	Java	Java	Java	Java	Java	Yes
Geo Server	Yes	Yes	Java	Java	Java	Java	Java	Java
GeoTools	Yes	Yes	Java	Java	Java	Java	Java	No
GRASS	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	via pyWPS ^[2]
gvSIG	Yes	Yes	Java	Java	Java	Java	Java	No
IDRISI	No	No	Yes	No	No	No	No	No
ILWIS	Yes	Yes	Yes	No	No	No	No	No
GeoMedia	Viewer(s)	No	Yes	No	No	No	CLIX	Yes
JUMP GIS	Yes	Yes	Java	Java	Java	Java	CLIX	No
Kosmo	Yes	Yes	Java	Java	Java	Java	Java	No
LandSerf	No	No	Java	Java	Java	Java	Java	No
MapDotNet	No	No	Yes	No	No	No	No	Yes
Manifold System	No	No	Yes	No	No	No	No	Yes
Microsoft MapPoint	Discontinued	No	Yes	No	No	No	No	Yes
Pitney Bowes MapInfo Pro	Viewer(s)	No	Yes	No	No	No	Yes	Yes
MapServer	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	AMP
Maptitude Caliper software	No	No	Yes	No	No	No	No	Yes
MapWindow GIS	Yes	Yes	Yes	No	No	No	No	No
Oracle Spatial	No	No	Yes	Yes	Yes	No	Yes	Yes
PostGIS	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
QGIS	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
RegioGraph	No	No	Yes	No	No	No	No	No
RemoteView	No	No	Yes	No	No	No	No	No
SAGA GIS	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	No	No
SAP HANA	Free Trial	No	No	No	Yes	No	No	Yes
Smallworld	No	Yes	Yes	No	Yes	No	Yes	Read-only
SPRING	Yes	Yes	Yes	No	Yes	No	Solaris	No
TerraLib TerraView	Yes	Yes	Yes	No	Yes	No	No	No
TNTmips	Viewer(s)	No	Yes	Yes	Yes	No	Yes	No
TransModeler Caliper Software	No	No	Yes	No	No	No	No	No
uDIG	Yes	Yes	Java	Java	Java	Java	Java	No
GIS software	Free software	Open source	Windows	Mac OS X	Linux	BSD	Unix	Web

Онлајн курсеви за ГИС

Секој од секторот Земјоделство може да најде на интернет и да посетува многу курсеви за ГИС. Постојат многу курсеви наменети за почетници, како и за напредни изучувачи. Еве неколку примери од Coursera:

- [Основи на ГИС - Fundamentals of GIS | Coursera](#)
- [Екосистемски услуги: Метод за одржлив развој - Ecosystem Services: a Method for Sustainable Development | Coursera](#)
- [Географски информациски системи \(ГИС\) - Geographic Information Systems \(GIS\) | Coursera](#)

Исто така, секој може да најде поопшти курсеви за „Дигитално земјоделство“. Во следните слајдови се дадени примери, и како да пребарувате за вакви курсеви.

Примери за онлајн курсеви за дигитално земјоделство

UDEMY course: Digital Farming Foundation (курс на UDEMY: Основање дигитално земјоделство)

- на англиски, со надомест
- Како дигиталното земјоделство ја зголемува продуктивноста, Технологија на дигитална фарма, Совети за оптимизација на дигитална фарма, итн.
- <https://www.udemy.com/course/digital-farming-foundation/>

EDX course: e-Learning on Digital Agriculture (курс на EDX: e-Учење за дигитално земјоделство)

- на англиски, бесплатно
- Земјоделството не е исклучок од дигиталната револуција, и оди подалеку од едноставно усвојување на информатичките и комуникациските технологии (ИКТ). Според ICRIAT, дигиталното земјоделство се дефинира како „ИКТ и податочни екосистеми за поддршка на развојот и испораката на навремени, целени информации и услуги со цел земјоделството да се направи профитабилно и одржливо, истовремено со испорака на безбедна хранлива и достапна храна за сите“.
- <https://www.edx.org/course/e-learning-on-digital-agriculture>

Крс на United Nations SDG: Learn (иницијатива за учење на ОН - Цели за одржлив развој): e-Learning on Digital Agriculture (e-Учење за дигитално земјоделство)

- на англиски, бесплатно
- Дигиталните земјоделски технологии (ДЗТ) се иновации кои им овозможуваат на земјоделците и претприемачите во агробизнисот да отскокнат со цел да ја зголемат својата продуктивност, ефикасност и конкурентност, полесно да пристапат до пазарите, да ги подобрат нутритивните резултати и да ја подобрат отпорноста на климатските промени. Овие технологии досегаат од мобилни апликации и дигитални идентитети за земјоделците до соларни апликации за земјоделие и преносни земјоделски уреди. ДЗТ сè повеќе стануваат незаменливи во глобалниот сектор за храна и земјоделство, од брза и zgodna испорака на информации до обезбедување на виртуелни пазари. Со оглед на фактот дека дигиталните технологии можат да ги подобрат резултатите на земјоделско-прехранбената индустрија, наспроти ниските стапки на усвојување на истите, операциите на Светска банка сè повеќе го инкорпорираат дигиталното земјоделство како клучен елемент во своето работење. Затоа, важно е дигиталните земјоделски технологии да се проучуваат подетално.
- <https://www.unsdglearn.org/courses/e-learning-on-digital-agriculture/>

АКТИВНОСТ

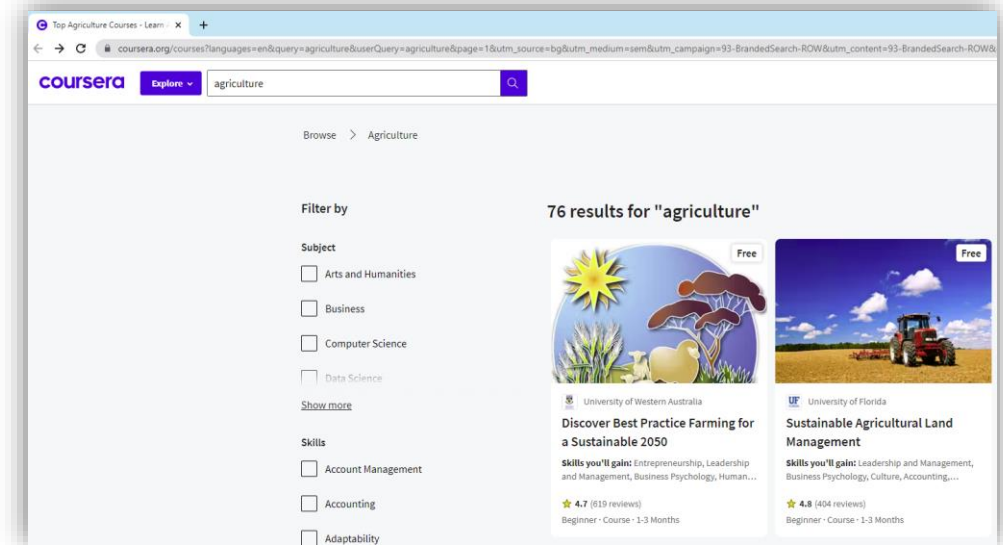
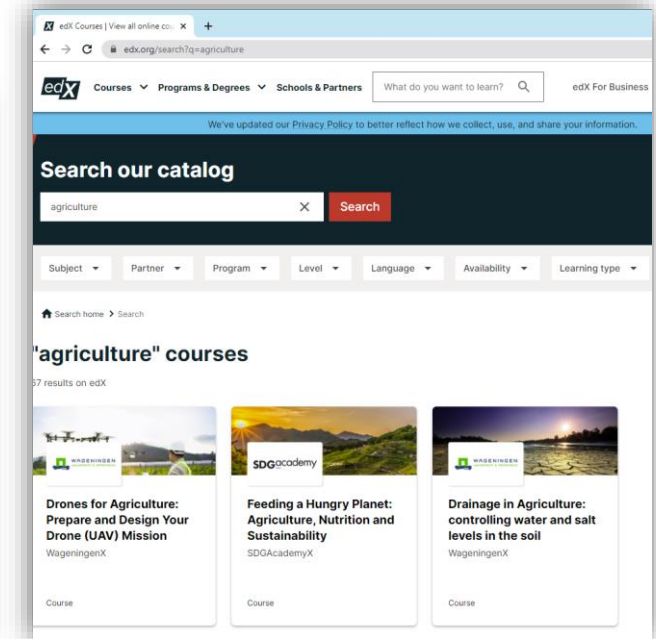
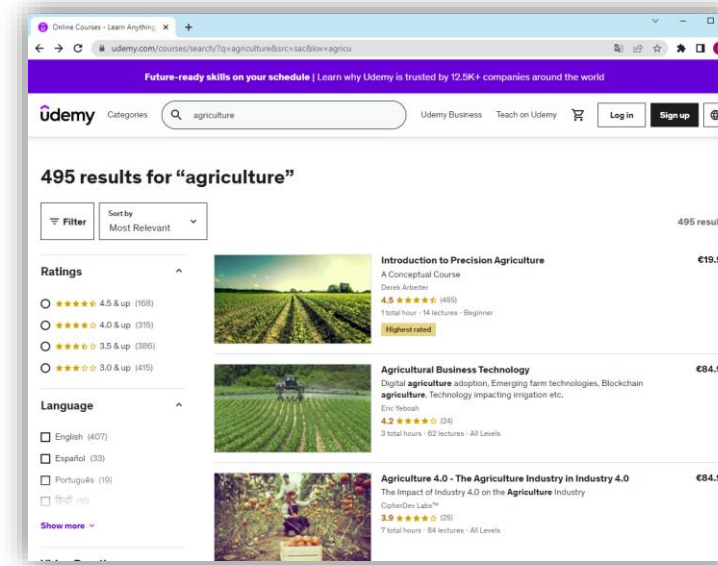
- Посетете ги популарните даватели на курсеви преку Интернет, како на пр.:

- <https://udemy.com>

- <https://coursera.org>

- <https://edx.org>

- Во полето за пребарување внесете го клучниот збор „земјоделство“.
- Прелистајте ги резултатите за да најдете курсеви што може да ве интересираат.

Завршен дел

Каде можат земјоделците да ги стекнат потребните вештини?

Фокус

- ✓ Во овој завршен дел накратко се зборува за тоа каде можат земјоделците да ги стекнат потребните дигитални вештини, низ формална или неформална обука.

Каде можат земјоделците да ги стекнат потребните вештини

Основни дигитални вештини

- главно **неформална**, но и **формална** обука

Напредни дигитални вештини

- главно формална обука, но за основните делови е можна и неформална

Неформална обука	Формална обука
<p>Што претставува: Нема обучувач, нема поставки за обука, има пристап лице в лице, собири на фармата или дома, демонстрирање на лице место, ресурси од интернет. <i>Извори:</i></p>	<p>Што претставува: обука лице в лице, со водство, курсеви за учење преку интернет или комбинирано учење. <i>Извори:</i></p>
<ul style="list-style-type: none">■ Членови на семејството (млади)	<ul style="list-style-type: none">■ Организација за обука
<ul style="list-style-type: none">■ Пријатели/Соседи	<ul style="list-style-type: none">■ Земјоделска организација
<ul style="list-style-type: none">■ Меѓусебно (од други земјоделци и колеги)	<ul style="list-style-type: none">■ Владини агенции
<ul style="list-style-type: none">■ Консултанти	<ul style="list-style-type: none">■ Онлајн курсеви
<ul style="list-style-type: none">■ Добавувачи од фарми	

Модулот 2 е осмислен да се користи и за неформална и за формална обука.

Дали сте опремени со знаење за основните дигитални вештини?

Ние сме на крајот од Модул 2! Но, пред да завршине, има некои завршни прашања каде што можете да го тестирате вашето знаење!

Не грижете се; нема да биде тешко ако сте го следеле курсот!

Проверете го своето
знаење!

1. Која од следниве лозинки е посилна?

Само еден одговор е точен!

а. John1234

б. John1990

в. John051190

г. J0Hn!2nO

2. Кој од следниве е личен податок?

Само еден одговор е точен!

а. IP адреса

б. Адреса за е-пошта

в. Сите

г. Идентификатори на
колачињата во прелистувачот

3. “s”-то на крајот од httpS значи

Само еден одговор е точен!

а. Simple (едноставно)

б. Secure (сигурно)

в. Super (супер)

г. Sensitive (чувствително)

4. Кога во прелистувачот ќе се појави симболот со катанец, значи дека прелистувачот ја заклучил страницата бидејќи не е безбедна.

Да, тврдењето е точно.

Не, тврдењето е погрешно.

5. Кои од следниве НЕ се чувствителни лични податоци?

Only one answer is correct!

а. Фотографии

б. Домашна адреса

в. Податоци во врска со здравјето

г. Политички ставови

6. Може ли испраќачот да биде показател за тоа дали е-поштата е спам?

Да

Не

7. Што никако не треба да правите ако добиете е-пошта за која претпоставувате дека е спам?

Само еден одговор е точен!

а. Да ја избришете

б. Да го проверите испраќачот

в. Да ја проверите референтната линија

г. Да одговорите и да прашате дали се работи за несакана пошта (спам)

8. Сите апликации за текстуален или видео чет/конференции се во согласност со GDPR

Само еден одговор е точен!

Тврдењето е точно (Точно)

Тврдењето е погрешно (Неточно)

Автори на Модулот

- *Пантелис Балаурас (Connexions) Константинос Цибанис (Connexions), Ефросини Цили (Connexions), Атанасиа Кацагјани (Connexions)*

Соработници

- *Ангела Иванова (INI-Novation)*

Референци на англиски

- DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens, Joint Research Centre (of EU) Publications. (Рамка за дигитални компетенции за граѓани, Публикации на Заедничкиот истражувачки центар (на ЕУ)) [Link](#)
- EIP-AGRI Seminar: New skills for digital farming (Семинар на EIP-AGRI: Нови вештини за дигитално земјоделство). FINAL REPORT - JUNE 2020. (Финален извештај, јуни 2020 г) [Link](#)
- E-mail spam, Wikipedia. [Link](#)
- Geographic Information System (GIS), (Географски информациски систем – ГИС). Wikipedia. [Link](#)
- Get started with Gmail for Google Workspace - What you can do with Gmail, Google Workspace Learning Center. (Започнете со Gmail за Google Workspace – Што можете да правите со Gmail, Центар за учење Google Workspace) [Link](#)
- Google Meet training and help (Google Meet обука и помош), Google Workspace Learning Center. [Link](#)
- Manage meetings and events experiences (Искуства од управувањето со состаноци и настани), Microsoft Learn. [Link](#)
- Business Email (Деловна пошта), HP Life. [Link](#)
- Working and Collaborating Online (Работење и соработка онлајн), LinkedIn Learning. [Link](#)
- Working with Computers and Devices (Работа со компјутери и уреди), LinkedIn Learning. [Link](#)

Build Your Skills for Digital Agriculture

AgriSkills

Visit our Website!

Entrepreneurial Skills
for Digitization
of Rural Agriculture

ID20 /

MACEDONIAN ENTERPRISE
DEVELOPMENT FOUNDATION

INNOVATION

Wissenschaftsinitiative
Niederösterreich
Science Initiative Lower Austria

За проектот

AgriSkills – Entrepreneurial Skills for Digitalization of Rural Agriculture (AgriSkills – Претприемачки вештини за дигитализација на руралното земјоделство) е европски проект, финансиран од програмата Еразмус+. Нашата цел е да ја подигнеме свеста за дигиталната трансформација во земјоделството и да понудиме програма за обука за претприемачки вештини во дигиталното, прецизното и паметното земјоделство. Дигиталното земјоделство, паметното и прецизното земјоделство се важни за подобрување на одржливоста на прехранбената индустрија.

Резултатите од проектот ги поттикнуваат свеста, знаењето, вештините на изучувачите и обучувачите на терен околу прашањата од областа на дигитализацијата и дигиталното земјоделство::

- *Студија* за вистинските потреби за развој на вештини, знаење и компетенции.
- *AgriSkills програма за обука*. Разработена програма за обука организирана како „тура со водич“ низ целиот спектар на дигитални можности во земјоделството, што ги претставува потребните вештини и компетенции имплементирани во една комплетна обука.
- *AgriSkills Референтен каталог* со собрани добри практики. *AgriSkills* ќе претстави многу инспиративни иницијативи како практични примери, технологии и бизнис модели кои можат да се применат во праксата.
- *Платформа за е-учење* како целосно нов пристап на обука за теми од областа на дигиталното земјоделство за нашите целни групи. Врска до платформата : <https://training.agriskills40.com>.

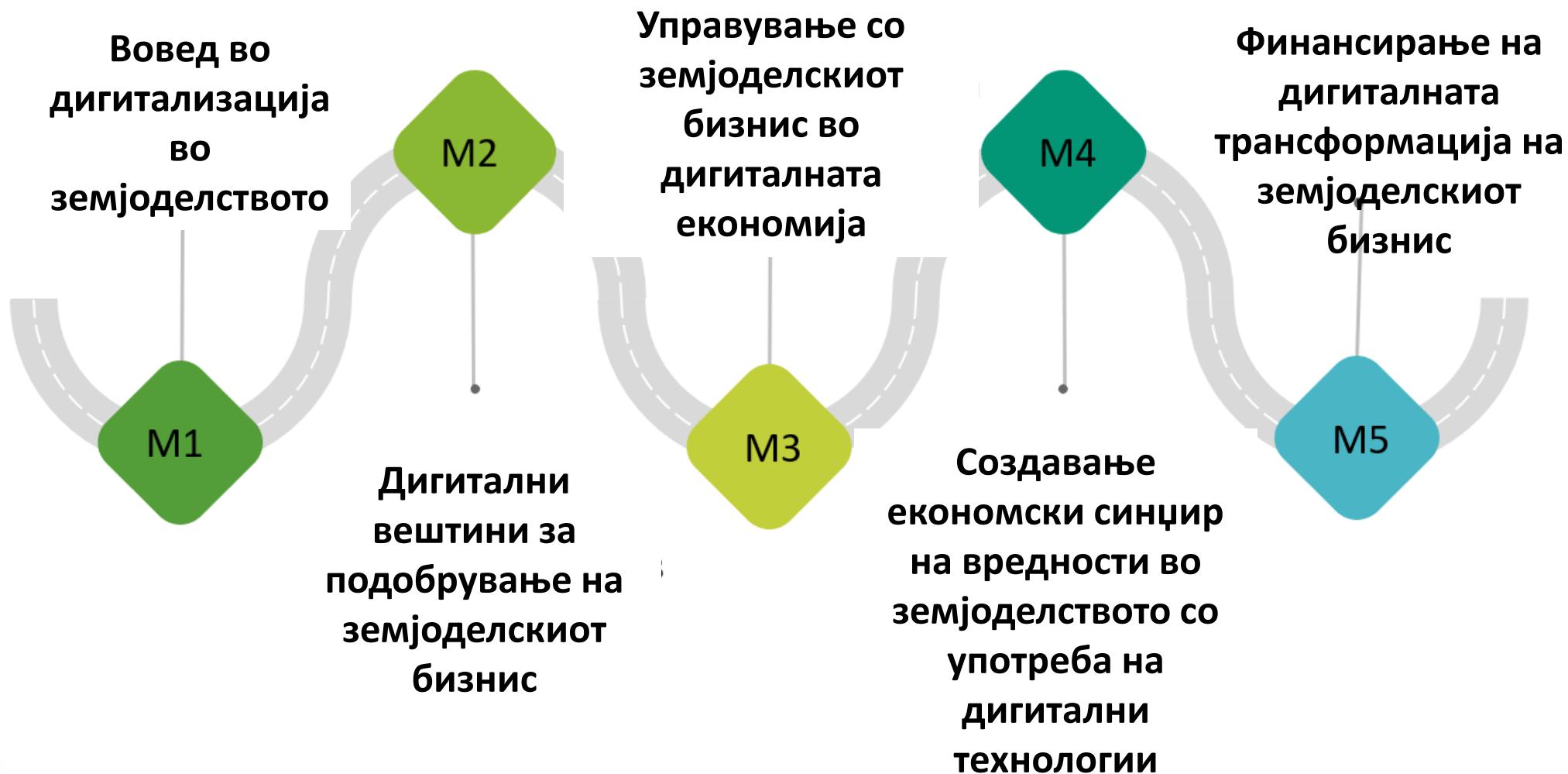
Ко-финансирано од
Европска Унија

Поддршката на Европската комисија за изработката на оваа публикација не претставува одобрување на содржината која ги одразува единствено гледиштата на авторите, и Комисијата не може да сноси одговорност за какво било користење на информациите содржани во неа. Број на проектот : 2021-1-DE02-KA220-VET-000034651

Интелектуалните резултати на AgriSkills се отворени образовни ресурси, лиценцирани според CC BY-NC-SA 4.0

Тренинг модули и патека на изучување на материјалот

Agriskills

Честитаме!
Го завршивте Модулот!

Финансирано од Европска Унија. Искажаните ставови и мислења се само на авторот(ите) и не мора да ги одразуваат ставовите на Европската унија или Европската извршна агенција за образование и култура (ЕАСЕА). Ниту Европската Унија, ниту „ЕАСЕА“ не можат да снесат одговорност за нив.

Ко-финансирано од
Европска Унија

Број на проект: 2021-1-DE02-KA220-VET-000034651